

Om Udviklingen af det danske Landbrug.

Foredrag ved Landmandsforsamlingen i Aalborg 27de Juni 1883
af Professor B. S. Jørgensen.

Naar jeg, mine Herrer, tidligere har havt den Ære at være anmodet om at holde Foredrag ved Landmandsforsamlingerne, har jeg stedse som Forhandlingsæmne valgt en eller anden Forsøgsrække, hentet fra Landbohøjskolens Forsøgsmark, som jeg da saavidt muligt har søgt at gjøre Rede for. Da jeg haaber snart at kunne meddele en Oversigt over Arbejderne paa Forsøgsmarken, har jeg ved denne Lejlighed valgt at paavise de forskjellige Led i Udviklingen af det danske Landbrug og maa kun forudskikke en Beklagelse over, at den knapt tilmaalte Tid paabyder mig at gjengive Udviklingen gjennem de forskjellige Perioder i korte, almindelige Hovedtræk.

Vi skulle da først gjøre Rede for, hvorledes Menneskets Anvendelse af Jorden gaaer Haand i Haand med den fremskridende Kultur. I Begyndelsen, saalænge Mennesket endnu befinder sig paa det laveste Kulturtrin, overlades alt til Naturens Omsorg. Mennesket lever af Planterødder, Træfrugter, Jagt og Fiskeri. Ingen Udvikling eller Fremgang finder Sted under dette Naturliv, der med Rette betegnes som Den vilde Tilstand; selv Folkemængden er begrænset, idet en stigende Folkemængde kun har Naturens frivillige Gaver at holde sig til. Hvor altsaa Befolkningen øges saa stærkt, at Naturens Gaver ikke længer strække til for den tiltagende Befolknings Krav, bevirker

Kampen for Tilværelsen, at den fornødne Udtynding af Befolkningen foregaaer dels gennem dræbende Epidemier og dels ved indbyrdes Krige. Paa dette lave Kulturtrin leve endnu Folkestammer i Australien og enkelte Steder af Amerika og Afrika. Det næste Led i Udviklingen er betegnet ved Nomadestadiet, hvor Mennesket vel, ligesom under den vilde Tilstand, er henvist til at leve af Naturens frivillige Gaver, men betegnende for dette Udviklingstrin er det, at Mennesket nu har lært at gjøre Brug af Dyrene, som i betydelig Grad bidrage til at udnytte den Plantevæxt, som Naturen ved egen Hjælp frembringer. Om Sommeren søge Nomaderne til Bjergene med deres Hjorder, som her i den varmeste Tid af Aaret finde rigelig og kraftig Græsning, medens Vinterklimaet tvinger Nomaderne til da at opsøge Sletternes Græsgange. Paa dette Udviklingstrin dannes Nationer, der udarbejdes Love og Samfundsregler, og Nomadefolkeslag have oftere, som f. Ex. Mongolerne, spillet en betydelig Rolle i Fortidens Historie. Saadanne Nomader, der altsaa med deres Kvæghjorder drage fra Plet til Plet, findes endnu den Dag idag som for Aartusinder siden i Nordafrika og Mellemasien, og Livsforholdene ere endnu omtrent som i Patriarkernes Tid.

Disse Forhold har Danmark ikke kjendt, thi saa langt tilbage, som Kjendskabet til Historien strækker sig, har Agerbruget været drevet her i Landet. Men Husdyrene vare dog ogsaa hos os væsentlig henviste til at leve af, hvad Naturen frivillig gav. De maatte søge Næring den største Del af Aaret paa Overdrevene og i Skovene. Vinterfodringen indskrænkedes til den kortest mulige Tid baade Hø- og Halmmængden var ringe. Vistnok vise Bestemmelserne i de gamle Love, at man holdt Hævd over Engene, men de kunde langtfra give tilstrækkeligt Foder for Besætningen, og af Halm avlede man kun lidt, da Gjødningen var ringe i Mængde og kraftløs, og det dyrkede Areal indskrænkede sig til Bymarken nærmest omkring Landsbyen, hvor Gaardene vare sammenbyggede, da der kun fandtes faa Udflyttere. Som Følge heraf var

Kornudbyttet ringe og Kornet knapt og dyrt. Husdyravlen gav vel ikke heller stort Udbytte, men bidrog dog betydelig til Befolkningens Næring og vistnok mere end nu for Tiden, men navnlig dog kun i saltet eller røget Tilstand. Om Efteraaret, naar Dyrene paa Ævregræsgangen vare komne i nogenlunde Huld, skete Nedslagningen, hvorved Huset baade paa Landet og i Kjøbstæderne forsynedes for Aaret.

Denne Tilstand varede i mange Aarhundreder indtil Slutningen af forrige Aarhundrede. Vi skulle som Exempel omtale Forholdene i Slutningen af det 16de Aarhundrede, da Agerbrugsforholdene vare nogenlunde normale.

Under Frederik den 2dens Regjering — 1568 — udgik et Skattebrev, indeholdende Regler for Leverancen af Næringsmidler til Hær og Flaade, som paa en slaaende Maade viser Datidens Priser paa de forskjellige Næringsmidler. De Skatteydere nemlig, som boede for langt fra Leverancestederne, kunde betale Naturalydelse med Penge efter følgende Maalestok:

1 Td. Rug eller Byg regnet for 1 Daler *)				
1 Td. Havre	—	—	1	Mark
1 Td. Smør	—	—	12	— " —
1 slagtet Stud	—	—	3	— " —
1 fed Ko	—	—	2	— 2 —
1 Boelgalt	—	—	2	— " —
1 Faar	—	—	1	— 1 —
1 Gaas	—	—	4	— " — 4 Skilling.

Det, der maa forundre, er, at Forholdet mellem Værdien af 1 Td. Rug og en Td. Havre er som 3 til 1. Det maa vel hidrøre fra, at Havren kunde dyrkes i Moser og paa andre Arealer i lav Kulturtilstand, hvor Rug og Byg

*) 1 Joachimsdaler = 2 Lod Sølv = 3 Mark = 48 Skilling. — Paa Prisens Størrelse maa ikke lægges formegen Vægt, da Sølvet dengang var meget sjældnere end nu. Amerikas Sølvrigdom havde endnu ikke gjort sig gjældende.

øj med Fordel kunde dyrkes. Forholdet mellem Rug- og Smørprisen var nogenlunde overensstemmende med det nuværende Forhold, da vi maa forudsætte Smør af simpel Beskaffenhed, medens Kjødpriserne vare unaturlig lave og kun for en Del forklares ved den ringe Udvikling og Størrelse, som Husdyrene paa denne Tid opnaaede. — At Husdyrenes Udvikling var ringe paa det Tidspunkt, da ovennævnte Skattebrev udgik, fremgaaer tydelig af den Omstændighed, at det faa Aar efter — 1582 — fandtes nødvendigt at supplere dette med et kongeligt Reskript, som skulde tjene til at forebygge, at de in natura leverede Skatteydelse blev altfor ringe. Dette Reskript bestemmer nemlig følgende Minimumsgrænse for Vægten af de leverede Naturalydelser:

1 Fjerdings grønsaltet Oxekjød	skulde	veje	3	Lpd.
1 — roget	—	—	2	—
1 grønsaltet Faarekrop	—	—	12	Pd.
1 Side Flæsk	—	—	1	—

At den animalske Føde var saa forholdsvis billig helt ind i forrige Aarhundrede*) forklares endvidere af, at Ungkvæg, Faar og Gæs kunde ernære sig selv meget billig. Kun en kort Tid om Vinteren forplejede man Kvæget og de øvrige Husdyr. Herved samledes kun ringe Mængder af Gødning, og, som det altsaa var at vente, gav Jorden kun ringe Afgrøder. Det almindelige Udbytte paa 1 Td. Ld. kan for den omhandlede Periode anslaaes til 3 à 4 Tdr. Korn paa Bøndergaardene og 5 à 6 Tdr. paa Herregaardene. At Herregaardene saaledes gennemgaaende havde større Høstudbytte, forklares ved, at disse modtog Tienden fra Bønderne, kunde holde forholdsvis større Besætning end disse og altsaa ogsaa gjøde bedre. Paa et saa lavt og daarligt Udviklingstrin befandt Landboforholdene

*) Det kan saaledes anføres, at endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede kostede paa Roeskilde Marked en stegt Gaas 24 Skilling i dansk Courant eller 80 Øre i vor nuværende Mønt.

sig lige til for 100 Aar siden. Omkring Aaret 1783 vare Forholdene saa slette som nogensinde. Landets finansielle Tilstand var meget trykket, Jordens Værdi ringe, og Herregaardenes Indtægt var væsentligst Tiender og Hoveri, da Landgilde og Fæsteafgift omtrent medgik til Understøttelser for trængende Gaardmænd og til at dække Bøndernes Skatterestancer.

Da der i Slutningen af forrige Aarhundrede kom dygtige, indsigtfulde og patriotiske Mænd til, vendte alt sig til det bedre. Langt over Forventning lykkedes de Reformer, som tilsigtede en Forbedring af de landøkonomiske Tilstande, og disse Reformer maa dels tilskrives Lovgivningsmagtens Bestræbelser og dels den almindelige Fremgang i Landbruget, som Naturvidenskaberens Udvikling medførte. De Reformer, som Lovgivningsmagten med Kraft og Dygtighed gennemførte, og som i fuldt Maal bidroge til at bringe det danske Landbrug under gunstigere Vilkaar, omfatte navnlig Ophævelsen af Stavnsbaandet, af Fællesskabet og Indførelse af bestemt Hoveri.

Sideordnet med Fjernelsen af de Tryk, der i Aarhundredreder under ovennævnte Skikkelse havde virket hæmmende paa Landbrugets rolige Udvikling, skete der en almindelig Fremgang i Agerbruget, som skyldtes Landbrugets almindelige Udvikling, og hvoraf her skal fremhæves:

Kløverens og Kartofflens Indførelse.

Afledning af skadeligt Vand.

Indførelse af Renbrak.

Anvendelse af Mærgling.

Benyttelse af lettere og bedre Redskaber.

Indførelsen af Kløver og Kartoffler bidrog til et bedre Sædskifte, samtidig med at man herved blev sat istand til at kunne bjerge Afgrøder til Brug for Kvægets Vinterernæring, hvorved altsaa Grundbetingelsen for et forbedret Kvæghold var tilvejebragt. Hertil kom, at disse Planter med deres dybtgaaende Rodder snart viste sig som gode Forfrugter, hvorfor de en Tid lang bleve ansete for

at være jordberigende, da de efterfølgende Afgrøder bleve bedre.

Det behøver ikke nærmere Forklaring, at Agerbruget fremmedes betydelig ved Vandafledning, Renbrak, Mærgling og omhyggelig Behandling af Jorden, hvilke Faktorer hver for sig og end mere i Forening bevirkede, at flere Næringsstoffer bleve gjorte tilgængelige for Planterne. I Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte derfor den egentlige korndyrkende Periode, først paa de store Gaarde og i enkelte mere fremskredne Dele af Landet, saasom Fyen og Langeland, ogsaa hos Bondestanden. Men Fremskridtene bredtes først stærkt i det paafølgende halve Aarhundrede og forvandlede Danmark fra et fattigt til et rigt Land.

Forholdet mellem Agerbruget og Videnskaben var dog endnu paa dette Tidspunkt uudviklet og i sin første Periode. Begreberne om Plantenæringen vare højst uklare, idet man antog, at de organiske Stoffer i Jorden spillede Hovedrollen ved Planternes Ernæring. Theorien om berigende og udpinende Afgrøder bidrog ogsaa til at forøge Kløften mellem Theori og Praxis og skabte en Mistillid overfor Theorien, som styrkedes ved, at mange af de saakaldte Theoretikere dreve et uøkonomisk Agerbrug og ofte med tomme Hænder maatte forlade deres Bedrift.

Forfølge vi Landbrugets Udvikling indtil den nyeste Tid, saa maa vort nuværende Kjendskab til Videnskaben gjøre os klart, at alt, hvad der tages af Jorden, gør denne fattigere, og at Fremskridtet i Agerbruget ikke var saa stort, som man dengang troede, da man ikke kunde vedblive den Dyrkning af Jorden, man havde begyndt, uden at der vilde ske Tilbagegang. Jo flere Næringsstoffer der frigjøres, og jo større Afgrøder Jorden frembærer, jo større Tilskud kræver denne, for at Ligevægten mellem Jordens Indtægt og Udgift af Næringsstoffer kan blive tilvejebragt. Det maatte gaa op for den almindelige Bevidsthed, at den Korndyrkningsperiode, som karakteriserede den første Halvdel af dette Aarhundrede, ikke kunde vedvare, og Nød-

vendigheden krævede derfor, at Tyngdepunktet i Landbruget flyttedes fra den egentlige Korndyrkning til Husdyrbruget.

At vedligeholde Jordens Kraft er Landbrugets første Opgave, og hertil findes kun et eneste alsidigt Stof, nemlig god Staldgjødning, som tilnærmelsesvis formaaer at byde Jorden Erstatning for alle de Næringsstoffer, som Afgrøderne have berøvet den, medens de forskellige Hjælpegjødninger kun yde Jorden Erstatning for Tab af enkelte Næringsstoffer. Imidlertid maa dog vel erindres, at Staldgjødningen ikke kan indeholde alle de af Jorden afgivne Næringsstoffer, thi selv om hele den avlede Afgrøde opfodres paa Avlsstedet, vil den herved producerede Gjødning dog, sammenlignet med den opfodrede Afgrøde, have lidt et Stoffab, fremkommet dels ved at Foderets Næringsstoffer tjene til Vedligeholdelse af den dyriske Varme og dels til Frembringelse af de dyriske Produkter. Særlig finder Tabet Sted gennem Frembringelse af de dyriske Produkter, og ofte er det enkelte bestemte Stoffer, som det særlig kommer til at skorte paa, hvisaarsag en Anvendelse af ensidige Hjælpegjødninger da her er paa sin Plads. Vi kunne som Exempel i saa Henseende blot se hen til Mejeridriften, hvor der gennem Osteproduktionen lægges Beslag paa en stor Mængde fosforsur Kalk, som ved Hjælpegjødninger bør tilføres Jorden. Vil man have rige Afgrøder, da anvender man kvælstofholdige Gjødninger, men man tro blot ikke, at Jorden ad denne Vej beriges; nej tvertimod! de ensidige Hjælpegjødninger maa betragtes som Midler, der, ved at bevirke en betydelig Frigjørelse af Plantenæringsstof i Jorden og saaledes tvinge denne til af yderste Evne at frembringe en rig Vegetation, foranledige, at Jordens Næringsforraad løber Fare for at udtømmes, i samme Grad hurtigere som Frigjørelsen og Planternes Optagelse af Næringsstof finder Sted i større Maalestok, og Udvadskningen fremmes gennem det fra Jorden afledte Vand. At faa saa megen og saa kraftig Staldgjødning som muligt er, i Henhold til ovenstaaende,

den Opgave, hvis Løsning Landbruget stedse maa holde sig for Øje. Men økonomiske Forhold fremkalde en Bestræbelse efter at skaffe Gjødningen billigst muligt. Hvorledes denne sidste Opgave skal løses, er et Spørgsmaal, der danner Hovedindholdet af hele Agerdyrkningslæren, og skjøndt en fyldig Besvarelse ligger udenfor den Begrænsning af Stoffet, som den knappe Tid maa paabyde, skal dog her i en kort Oversigt meddeles de vigtigste Hovedregler.

Som første Betingelse for en rigelig og billig Gjødningsproduktion maa vi da nævne:

Et godt Husdyrhold, som formaaer at udnytte og betale det anvendte Foder ved at yde rigelige og gode Produkter, hvad enten nu disse erholdes i Form af Mælk, Kjød eller Uld. Udvalgte Dyr ere en Hovedbetingelse herfor, og det maa stærkt anbefales ved Selvtillæg, ved Dannelse af Stammer med Sikkerhed i Artningen, at give sine Husdyr det Præg og de Egenskaber, som fordres til de største mulige Ydelser af den ønskede Art.

Hernæst maa Opmærksomheden være henvendt paa Fodringen, der maa være ordnet saaledes, at ingen kostbare Foderstoffer gaa tabte, en Regel, mod hvilken der syndes meget, idet Landmanden ofte benytter dyre Foderstoffer paa urette Sted. Først naar Landmanden fuldt ud formaaer ved Hjælp af Analyser at bedømme Fodermidlernes Værd, vil Fodringen komme ind i et sikkert Spor; her er imidlertid kun altfor meget at lære.

Produkternes hensigtsmæssige Behandling er af største Vigtighed, naar Gjødningen ikke skal blive for dyr. Særlig gjælder dette for Produkter, hvis Værdi i høj Grad er afhængig af Kvaliteten, saaledes som for Mejeriprodukternes Vedkommende.

At en god Behandling af den producerede Gjødning udfordres, naar man vil værges sig mod Tab af Gjødningsstoffer, er jo indlysende, og dog er Gjødningens Behandling et af de Omraader, hvor der syndes allermost, idet der i Luftform og ved Udvadskning gaaer store

Mængder af Næringsstof bort, som herved unddrages Landbruget.

Men kun et veldrevet Agerbrug er istand til at betale en kraftig Gødning med en passende Pris. Hovedbetingelserne for et godt Agerbrug ere i korte Træk:

At man skal behandle Jorden godt og rettidig, at man skal holde den ren og fri for Surhed, og samtidig hermed maa man ikke overse, at kun Dyrkningen af saadanne Planter, som passe for det givne Jordsmon, kan give det mest økonomiske Resultat. Mod denne sidste Regel syndes ofte. Hvor ofte dyrkes der saaledes ikke Hvede paa et Jordsmon, der afgjort kun egner sig for Rug, og hvor denne Sædart altsaa vilde have givet det største pekuniære Udbytte; og hvor store Kapitaler har ikke Rapsdyrkningen kostet af samme Grund! Først og fremmest maa man altsaa vælge den rette Planteart, men dernæst maa man sørge for at benytte sig af den rette Afart, og saa endelig kun udsaa rent og spiredygtigt Frø. Det bedst mulige Frø er som Regel det billigste, men der synes at være altfor ringe Blik for Nødvendigheden af at benytte det bedst mulige Frø til Udsæd. Naar der saaledes til Frøavlerforeningens igaar afholdte Møde kun var mødt ca. 20 Mennesker, illustrerer denne Omstændighed paa en slaaende Maade den ringe Interesse, som findes for denne vigtige Side af Landbruget.

Af ikke mindre Vigtighed er et passende Sædskifte. Vexelbruget, hvor langstraæde Halme skifte for hvert Aar med Bladplanter, er det mest fuldendte Sædskifte. Det er dog just ikke nogen Fejl at lade to Kornafgrøder følge efter hinanden, de kunne give et godt Udbytte, medens 3 Kornafgrøder aldrig bør dyrkes i Træk, naar man vil have den størst mulige Nytte af Jordens Næringsstof.

I Forbindelse med et passende Sædskifte staaer Nødvendigheden af at komme sjældent med Kløveren paa samme Areal. Erfaringen har nemlig viist, at det ikke gaaer i Længden at dyrke Kløveren oftere paa samme

Sted end hvert 7de Aar og paa mindre god Jord kun hvert 8de eller 9de.

Paabyder Nødvendigheden saaledes at advare mod en for hyppig gjentagen Dyrkning af Kloveren, saa er der en anden Plante, som ikke noksom kan anbefales til Landmændenes Opmærksomhed, og dette er Roen. Dyrkningen af Rodfrugterne er vistnok i Tiltagende, men kun langsomt har den hidtil vundet Terrain, og der er langt frem, inden den indtager det Areal og den Plads i vort Landbrug, som der utvivlsomt tilkommer den. Roerne give jo det største Udbytte af Jorden, afgive et Foder, der i høj Grad yndes af alle vore Husdyr og ere af saa stor Værdi i enhver Foderblanding, at de i det Hele taget vanskelig ville kunne erstattes af nogen anden Afgrøde. Hertil kommer, at Rodfrugterne give en Afgrøde, hvis Udbytte og Størrelse i langt ringere Grad end de øvrige Afgrøders er afhængig af Aarets Vejr og Klimatforhold og navnlig ikke af Hagl, Storm, Regn i Høsttiden o. l., som ødelægger Sæden. Et Blik paa nedenstaaende Tabel over Udbyttet pr. Td. Ld. af Runkelroer paa Landbohøjskolens Forsøgs-mark vil godtgjøre Rigtigheden heraf:

1873	95700 Pd.	=	479 Tdr.	rene Roer	à	200 Pd.
1874	76800	—	=	384	—	—
1875	83200	—	=	416	—	—
1876	94500	—	=	473	—	—
1877	90900	—	=	455	—	—
1878	92700	—	=	464	—	—
1879	89100	—	=	446	—	—
1880	93800	—	=	469	—	—
1881	63700	—	=	319	—	—
1882	94000	—	=	470	—	—

Kun i Aaret 1881 vare Roerne smaa, og Afgrøden gik betydelig under de foregaaende Aars Gjennemsnitshøst. Imidlertid vilde den rigelige Roetop i dette foderknappe Aar have ydet Landmændene en værdifuld Støtte for Besætningernes Ernæring og have opvejet det mindre

Udbytte af egentlige Rodfrugter. Paa Landbohøjskolen er af Rodfrugter kun dyrket Runkelroer, fordi disse egne sig bedre for Forholdene end Turnips og Rutabaga, der imidlertid mulig vilde kunne give et ligesaa stort eller endnu større kvantitativt Udbytte. I Foderblandingen ere Roerne uerstattelige, fordi disse indbyde til med Fordel at opfodre en Del andre Stoffer, som først faa deres fulde Foderværdi ved Siden af Roerne, og ad denne Vej bidrage altsaa Rodfrugterne i høj Grad til Produktionen af megen og kraftig Gødning.

Naar nu foranstaaende Billede er udkastet, vil En og Anden maaske sige: Agerbruget er jo en fortvivlet Gjer-ning. Afgrøderne bringe Tab, og selv om samtlige Afgrøder opfødres, gaaer dog Jordens Kraft og Produktionsevne tilbage. Denne Betragtning er til en vis Grad berettiget, og er Talen om let Sandjord, saa kan denne ganske vist ikke bevare sin Kraft, medmindre der skeer en Tilførsel udefra af Gjødningsstoffer, det være sig nu en indirekte Tilførsel i Form af indkjøbte Foderstoffer eller en direkte Tilførsel af gjødende Stoffer. Hvedejordernes Værdi er derfor fuldstændig afhængig af de tilhørende Engarealer og den hermed i Forbindelse staaende Gjødningsproduktion, og ret betegnende er det, at en Ejendoms Værdi i disse Egne udmaales ved Høproduktionens og Besætningens Størrelse og ikke ved Udstrækningen af det underliggende Areal. Hvor Talen derimod er om naturlig frugtbar Jord, der gjælder ovennævnte Betragtning paa Landbruget ikke, da Jorden der kan taale at afgive endel Stoffer uden at faa Erstatning derfor, thi den Næringsstofmængde, som gennem Afgrøderne be-røves Jorden, er kun en ringe Procent af de i den frugt-bare Jord indeholdte Stoffer, hvilke Stoffer det er Agerbrugets Opgave at omdanne til tilgængelig Plantenæring. Denne Omdannelse af Stofferne i Jorden gaaer kun langsomt for sig, medmindre den fremskyndes ved forskellige Midler, blandt hvilke Mærgling og Anvendelse af Hjelpegjødnings-er maa nævnes. At tage en Landejendom efter en klog og beregne Landmand, som tilfulde har vidst at benytte

Hede-

O

de Midler, hvorved der frigjøres den størst mulige Mængde Plantenæringsstof, er ingenlunde heldigt, især naar Plante-næringsstoffet er udnyttet og tildels bortført gennem Korn-afgrøderne. Langt fordelagtigere er det at overtage en Gaard efter en Landmand, som — bevidst eller ubevidst — har forøget Jordens Produktionsevne ved at tilføre rigeligt Gødningssstof. Jo mere Næringsstof der tilføres Jorden, jo bedre, og Afgrødernes Størrelse ville være afhængige deraf. Derfor bør man med Skjønsomhed anvende Hjælpegjødninger, særlig til Foderafgrøderne, hvorved en Forøgelse af Staldgødningen opnaaes, hvilken Forøgelse som før nævnt yderligere fremmes ved, at der opfodres Roer, der drage Anvendelse af andre Foderstoffer saasom Bælgrugter og Oliekager med sig.

Hvad her i det Foregaaende er nævnet gjælder i Almindelighed, men Agerbruget har endnu under særegne Forhold Adgang til enkelte Hjælpemidler, som vi ikke kunne forbigaa i fuldstændig Taushed.

En værdifuld Støtte for mange Egenes Landbrug afgiver saaledes By-Gjødningen, som maa udnyttes bedst muligt og ved Hjælp af de udviklede Transportmidler gjøres tilgængelig for det størst mulige Areal. Paa fattige Jorder maa Opmærksomheden særlig være rettet paa Kompostberedningen, som tillader at udnytte de mest forskelligartede Gødningssstoffer og undgaa Tabet af disse — Tab, som blive dobbelt følelige, hvor Jordens Produktionsevne er saa svagt funderet som paa de fattigere Jorder.

Benyttes alle disse Midler, behøver man ikke at se Fremtiden i noget mørkt Lys. Ligesom den nærmeste Fortid har havt Nyttens af at arbejde med ikke udtømte Jorder, saaledes har Fremtiden Fordelen af vor Tids værdifulde Erfaringer, veludviklede Redskaber, koncentrerede Hjælpegjødninger; kort sagt alle de Midler, som have bidraget til at bringe vort Agerbrug til dets nuværende Standpunkt, staa til Fremtidens Raadighed.

Men skulle disse Hjælpemidler blive nyttebringende for vort Landbrug, skal Anvendelsen af disse yde Land-

bruget den bedst mulige Støtte og bære rig Frugt, saa fordres der først og fremmest, at Landmanden besidder den fornødne Indsigt i sit Fag. Kun under denne Forudsætning er han rustet til at kunne optage Kampen med den stedse voxende Konkurrence, og heldigvis kan der tilføjes, at denne den første Betingelse for et godt Landbrug under de nuværende Forhold frembyder sig for Enhver. Der haves jo trindt i Landet mange ypperlige Læresteder, hvor den praktiske Anvendelse af Landbrugets Grundsætninger og den praktiske Udførelse af de landøkonomiske Arbejder kan læres, samtidig med at der paa Skolerne bydes grundig og, for Formuende saavel som Uformuende, let tilgængelig theoretisk Uddannelse. Kun hvor virkelig Indsigt saaledes danner Grundlaget for Landbruget, er der Haab om, at Landbruget kan føres over i det Stadium, som maa være det næste naturlige Led i Udviklingen, det Stadium, hvor Gjødning haves i Overflødighed, saaledes at Hovedbetingelsen for Dyrkningen af Handelsplanter er tilvejebragt. Man kommer da til det næste Stadium, Jordens frie Benyttelse eller Havekulturen anvendt paa Agerbruget, og først herved naaes det størst mulige Udbytte af Jorden samtidig med, at Dyrkningen af Handelsplanter i høj Grad vil bidrage til at udvide Grænsen for den Folkemængde, som Agerbruget kan ernære.

Det kommende Aarhundrede har mange Betingelser for et godt og frugtbringende Agerbrug; det gjælder kun om, at Landmanden møder frem med et Fond af Indsigt og Fagkundskab, som sætter ham istand til i fuldt Maal at udnytte disse Betingelser.
